

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu

Ali Murat KIRIK*

Özet

Eğitim faaliyetleri ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Çünkü eğitim, bireysel ve zihinsel gelişimin temel dayanak noktasıdır. Kitle iletişim araçlarının hızlı bir ivme kazanması ise eğitim üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Radyo, televizyon, bilgisayar, uydu, internet gibi teknolojilerle eğitimin çehresi köklü bir şekilde değişmiştir. İnternet teknolojisinin eğitimde kullanılmasıyla birlikte "uzaktan eğitim" adı verilen kapsamlı bir öğretim hizmeti ortaya çıkmıştır. Bu çalışma temel olarak uzaktan eğitimin tarihçesi üzerinde durmakta ve Türkiye'de uzaktan eğitimin güncel durumunu irdelenmektedir. Çalışma sonucunda ise uzaktan eğitimin her yaşta her kesimden tüm insanlar için bir hak olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, internet, açık öğretim, sanal sınıf, uzaktan eğitimin tarihçesi

Historical development of distance education and the situation in Turkey

Abstract

Education is very important for all of the countries. Because, education is the basic premise of personal and intellectual development. Developing of mass media has a positive impact on education. The face of education has changed with the technologies such as radio, television, computers, satellites and the internet. Distance education has emerged with the use of internet in education. This study mainly focuses on the history of distance education and the current status of distance education in Turkey are examined. In conclusion, the fact that distance education has emerged a right for everyone.

Keywords: Distance education, internet, open education, virtual classroom, history of distance learning

* Yrd.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü,
murat.kirik@marmara.edu.tr

Giriş

Birey, doğduğu günden itibaren öncelikle ailesiyle iletişim kurmakta ve zihinsel açıdan gelişim gösterdikçe çevresiyle bilgi alış-verişi gerçekleştirmektedir. Hayatının her noktasında iletişim faaliyetleri içerisinde olan birey gerek yüz yüze gerekse de kitle iletişim araçları aracılığıyla haberleşme sürecinin içerisinde aktif bir şekilde yer almaktadır. İletişim faaliyetlerinin yanında eğitim olgusu insan hayatı adına büyük önem arz etmektedir. İlk eğitimin ailede başlamasıyla birlikte iletişim ögesi kendisini açık bir biçimde göstermektedir. Eğitim sadece ailelerin, toplulukların değil, ülkelerin geleceğine de doğrudan etki etmektedir. Kişi eğitim aldıkça, kendini geliştirdikçe içinde yaşadığı toplumun kültürünü, değer yargılarını, geleneklerini, göreneklerini, özelliklerini öğrenebilmekte ve aldığı eğitime uygun bir şekilde içinde yaşadığı gerçekliği anlamlandırabilmektedir. Eğitim aracılığıyla köklü bir değişim meydana gelmekte ve bireyler kendilerini geliştirerek kişisel benliklerinin farkına varabilmektedirler.

Eğitimin bireysel ve toplumsal açıdan yüklenmiş olduğu birçok görev ve sorumluluk bulunmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için eğitim ayrı bir anlam ifade etmektedir. Sadece okul hayatında değil, iş hayatında da eğitim birincil derecede öneme sahiptir; çünkü eğitim süreci insan yaşamının son anına kadar devam etmektedir. Güdülen amaca göre eğitim programları ve faaliyetleri de değişiklik göstermektedir. İnsanoğlu bir davranışın doğru ya da yanlış olduğuna ancak yaşayarak ve tecrübe sahibi olarak kanaat getirebilmektedir. Ancak eğitim, insanlara herhangi bir olay ya da durumla karşılaştıkları an nasıl ve ne şekilde davranacaklarına dair çıkarımlarda bulunabilme özelliğini de kazandırmaktadır. Kapsama alanı geniş dinamik bir süreç olan eğitim, duygulardan, düşüncelerden bağımsız olmamakla birlikte karakter gelişimine etki önemli bir güç durumundadır.

Günümüzde eğitim, yeni iletişim teknolojilerinin etkisiyle çehresini giderek değiştirmektedir. Sayısal sistemlerin ortaya çıkışı ve internet teknolojisinin gelişim göstermesi ile birlikte eğitim alanında zaman ve mekân sınırları ortadan kalkmış, böylelikle geçmişte mektuplar aracılığıyla gerçekleşen uzaktan eğitim hizmeti dünya genelinde giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle eğitim-öğretim faaliyetlerinin kimi alanlarda belli bir ücrete tabii olması ve fırsat eşitliğinin yaratılması adına uzaktan eğitim uygulamaları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmada uzaktan eğitim uygulamalarının geçmişten günümüze değin geçirmiş olduğu evreler kronolojik bir şekilde verilerek bu uygulamaların özellikleri ve toplum üzerindeki etkileri aktarılmaya çalışılacak, Türkiye’de uzaktan eğitime yönelik atılan adımlar ve uzaktan eğitimin güncel durumu detaylı bir şekilde irdelenecektir.

Uzaktan eğitime kavramsal bir bakış

Eğitim ve öğretim birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde faaliyet gösteren iki kavramdır. Genel bir ifadeyle eğitim; *“belirlenen hedefler doğrultusunda bireylerin yaşantılarında, davranışlarında değişiklikler oluşturma süreci”* şeklinde ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte bireyin hayatı yaşadıkları ve öğrendikleri yoluyla değişikliğe uğrayabilmektedir. Eğitim, kişisel gelişim sürecini destekleyen ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü olarak da tanımlanabilmektedir (Çetin ve diğerleri, 2004: 144).

İletişim teknolojilerinin globalleşmesi küresel eğitim sisteminin oluşmasına neden olmuş; internet, fiber optik, bilgisayar, televizyon ve diğer bilişim sistemlerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler eğitimde yeni uygulamaların meydana gelmesini sağlamıştır. Böylelikle posta yoluyla başlayan uzaktan eğitim farklı boyutlar kazanmaya başlamıştır. Kısaca uzaktan eğitim; “birbirlerinden kilometrelerce uzaklıkta farklı ortamlarda olan öğretmen ve öğrencilerin, birbirleriyle görüntülü ve sesli olarak etkili iletişim kurabilmesi”dir. Gerek Türkiye’de, gerekse de dünyada uzaktan eğitim toplumsal gelişim adına önemli bir konuma sahiptir (İşman, 2011: 3-4). İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite gibi kurumların yanında bakanlıklar, kurslar, devlet kurumları... vb. da uzaktan eğitim uygulamalarından sıklıkla faydalanmaktadırlar.

Maddi durumu el vermeyen, öğrenim görebilme şansı olmayan insanların daha çok faydalandığı uzaktan eğitim geniş bir ifadeyle; elektronik olan ya da olmayan sistemler aracılığıyla özel iletişim yöntemleri gerçekleştirilerek zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldıran birçok öğrenme faaliyetini kullanıcılara sunan planlı, tasarlanmış kapsamlı bir öğrenme faaliyetidir (Altıparmak ve diğerleri, 2011: 320). Uzaktan eğitim, ülkelerin çağa ayak uydurabilme çabalarını da işaret etmektedir. Gelişmiş ülkeler yaşam boyu eğitim faaliyetlerine büyük önem vermektedir. Bu açıdan uzaktan eğitim, ülkelerin öğrenim faaliyetlerini sürekli bir hale getirebilmeleri için biçilmiş bir kaftandır. Fiziki ve maddi koşulların yetersizliği ülkeleri uzaktan eğitim uygulamalarına önemli ölçüde yatırım yapmaya zorlamaktadır. Uzaktan eğitim aracılığıyla farklı ortamlardaki kişi ve öğretmenler bir araya gelebilmektedir.

Uzaktan eğitim üzerine çalışmalarını gerçekleştiren Wedemeyer bu sistemde öğrencinin bağımsız olduğunu savunmuş ve uzaktan eğitimi “bağımsız çalışma” şeklinde tanımlamıştır. Wedemeyer, böylece öğretmen ve öğrencinin zorunlu iş yükünden kurtulacağını belirtmiş, bireysel farklılıkların uzaktan eğitim uygulamaları ile yok olacağını iddia etmiştir. Holmberg ise uzaktan eğitim aracılığıyla öğrencilerin ders aldıkları ortamda daha rahat hareket ettiğini ifade etmiş, sürekli gözetim sorununun ortadan kalkmasıyla başarı düzeylerinin yükselttiklerinin altını çizmiştir. Böylece öğrencilerin iletişim sürecine aktif bir şekilde katıldıklarını ve bu eğitim neticesinde güdülenmenin meydana geldiğini aktarmıştır. Uzaktan eğitim için uzaklık ve özerklik kavramlarını kapsayan farklı bir kuram geliştiren Moore ise tamamen okul ortamı dışında bir eğitim anlayışını benimsemiştir. Ona göre okul, öğrenme işleminin gerçekleştiği yerleşim birimidir. Moore ise kuramını oluştururken etkileşim olgusu üzerine vurgu yapmış, öğretmen ile kurulan etkileşim neticesinde öğrencinin başarısının arttığını belirtmiştir (Karataş, 2003: 93-95).

Genel bir ifadeyle uzaktan eğitim; hiyerarşik, kararlı, karmaşık, doğrusal olmayan bir öğretim sistemi şeklinde nitelendirilebilmektedir. Her şeyden önce uzaktan eğitimi planlı bir şekilde yürütülen ve yeni iletişim teknolojileri tarafından desteklenen kapsamlı bir öğrenim sürecidir. Bununla birlikte uzaktan eğitim kavramının temelinde dört ana unsur yer almaktadır. Bu unsurları aşağıdaki gibi sıralayabilmek mümkündür (Özarslan, 2008: 56):

- Uzaktan eğitim, devlet kurumları aracılığıyla formel bir eğitim imkanı sunmaktadır. Öğrenci başarılı olduğu takdirde diploma, sertifika alabilme şansına sahip olmaktadır.

- Uzaktan eğitim uygulamaları aracılığıyla öğretim elemanları ve öğrenciler farklı zaman-mekânlarda bir araya gelebilmektedirler.
- Uzaktan eğitim hem eşzamanlı (senkron) hem de ayrı zamanlı (asenkron) bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bunun yanında uzaktan eğitim yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla etkileşim imkânı da sunabilmektedir.
- Uzaktan eğitim kaynak ya da kaynaklar arasında bağlantı sağlanmasını gerçekleştirmektedir. Böylelikle daha kolay bir şekilde bütçe, tasarım, iletim planlaması meydana getirilebilmektedir.

Uzaktan eğitimin kapsamı ve temel özellikleri

Gerek Türkiye’de, gerekse de dünyada eğitime atfedilen değer çok büyüktür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri eğitim ve öğretim seviyeleriyle doğru orantıya sahiptir. Fırsat eşitsizliği eğitimin en temel sorunlarının başında gelmektedir. Özel okulların varlığı ve sınıflarda okuyan öğrenci sayıları derslerin verimini etkilemektedir. Geleneksel eğitimde yaşanan bir diğer sorun da öğretim programlarında yaşanan plansızlıktır (Altuncu vd., 2009: 315-316). Sınıflardaki materyal sayısının ve fiziki koşulların istenen düzeyde olamayışı uygulamalı eğitim projelerinin gelişim göstermesi önündeki en büyük handikaptır. Geleneksel eğitimde yaşanan altyapı sorunları, maddi problemler ve teknolojik yetersizlik uzaktan eğitim uygulamalarının gelişim göstermesini sağlamıştır. Köklü bir geçmişi bulunan uzaktan eğitim hizmetlerinin ortaya çıkmasını gerektiren nedenler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Odabaş, 2004: 2):

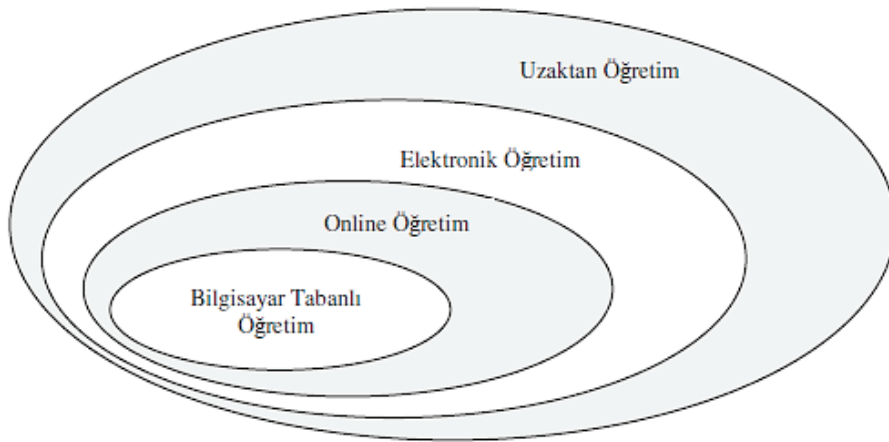
- Globalleşme ile birlikte toplumsal dinamizm değişmeye başlamış, insan hayatına bağlı olarak ekonomik ve toplumsal koşullar çehresini değiştirmiştir.
- Toplumsal ve ekonomik koşulların değişim göstermesiyle yetişmiş iş gücüne ihtiyaç artmış, buna karşın çalışan insan gücü o ölçüde azalmaya başlamıştır.
- Çağımızda bilgi sermaye ve işgücü gibi faktörlerin de önüne geçerek ekonomik açıdan önemli bir duruma gelmiştir.
- İletişim- bilgisayar teknolojilerinin gelişim göstermesiyle birlikte bilgi daha hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış, doğru ve güncel bilgiye olan ihtiyaç artmıştır.
- Sadece okullarda değil, değişen ekonomik ve toplumsal koşullara ayak uydurabilmek için personel ve işçilerin de eğitimine ihtiyaç duyulmaya başlamıştır.

Uzaktan eğitim, geleneksel eğitime oranla çok daha büyük fırsatlar sunmaktadır. Varol; uzaktan eğitimin yeni iletişim teknolojileriyle bütünleşmesinin etkileşim imkânı doğuracağını ifade etmektedir. Tek yönlü eğitim akışının uzaktan eğitim uygulamalarıyla sona ereceğini belirtmektedir. Bununla birlikte; Varol (akt. Çoban, 2013: 2) uzaktan eğitimi geleneksel eğitimden ayıran birçok özelliğin var olduğuna dikkat çekmektedir. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür.

- Uzaktan eğitim sürekli ve kesintisiz eğitim imkânı sağlamaktadır.

- Uzaktan eğitim kişiye özel ders imkânı sağlamakta ve zaman kullanımını kişiye bırakmaktadır.
- Geleneksel eğitimde öğrenci ve öğretmen bir arada bulunmak zorundayken uzaktan eğitimde bu zorunluluk bulunmamaktadır.
- Uzaktan eğitimde zaman ve mekân sınırlamasının olmadan her ortamda ve zaman diliminde eğitimin alınabilmesi sağlanmaktadır.
- Uzaktan eğitimde öğrencinin durum değerlendirilmesi ve kıyaslanması daha kolay bir şekilde gerçekleştirilmektedir.
- Uzaktan eğitimde psikolojik faktörler devreden çıkmakta ve öğrenci öğretmenin baskısı altında kalmaksızın kendi özgür iradesi ile öğrenme faaliyetini gerçekleştirmektedir.
- Uzaktan eğitimde öğretmen ve öğrenciyi bir arada buluşturabilecek farklı iletişim yolları kullanılmaktadır.
- Uzaktan eğitim gerek eşzamanlı (senkron), gerekse de eş zamanlı (asenkron) olmayan bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.
- Uzaktan eğitim aracılığıyla etkileşim sağlanmakta, böylelikle eğitimdeki verim artmaktadır.
- Uzaktan eğitim aracılığıyla gerek öğretmen, gerek öğrenci, gerekse de ders materyalleri kolay bir şekilde bir araya getirilebilmektedir.

Uzaktan eğitim çeşitli yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Uzaktan eğitimde amaç bir noktadan birçok noktaya eğitim faaliyetlerinin ulaştırılmasıdır. Bu yöntemler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Uzak Eğitim Yöntemleri

(Çukadar ve Çelik, 2003: 34)

Bilgisayar tabanlı öğretim; CD, DVD gibi ortamlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Online öğretimde ise sanal ortam, sosyal medya, internet ve intranet kullanılmaktadır. Elektronik öğretim daha kapsayıcı bir niteliktedir. Her türlü elektronik iletişim teknolojisinin (uydu yayını, televizyon yayını, video yayını, internet, intranet, CD, DVD) kullanılarak gerçekleştirilen elektronik öğretim günümüzde popüler bir durumdadır. Uzaktan eğitim ise yukarıda sayılan tüm yöntemlerin bir arada kullanıldığı çok kapsamlı ve yenilikçi bir eğitim hizmetidir.

Wedemeyer (akt. Nizam, 2004: 2-3), eğitim için gereken dört unsurun öğretmen, öğrenci, iletişim ortamı, öğretecek-öğrenilecek materyal olduğunu ifade etmiş ve uzaktan eğitim sisteminin sahip olması gereken özellikleri on başlık altında toplamıştır:

- Uzaktan eğitimde öğrencilere daha fazla sorumluluk yüklenmeli ve eşitlik sağlanmalıdır.
- Mekân ve zaman kısıtlaması olmadan öğrenciler istedikleri şekilde çalışabilmelidirler.
- Farklı ortam ve yöntemler kullanılarak anlatılan konunun en iyi şekilde öğretilmesi gerçekleştirilmelidir.
- Öğrenciler ders çalışma sürelerinde özgür bırakılmalıdır.
- Kursların yeniden düzenlenmesi, ders ve kurs içeriklerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Öğrencilere, kursiyerlere farklı format ve metotlarda eğitim imkânı sunulmalıdır.
- Uzaktan eğitim uygulamalarının başarılı olabilmesi için öğreticilerin öğrencilere daha fazla zaman ayırması gerekmektedir.
- Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi için öğrencilere farklı imkânlar sunulmalıdır.
- Bütün öğretim ortamları ve metotlarının etkin bir şekilde geliştirilmesi ve eğitim programlarına entegre bir hale getirilmesi gerekmektedir.
- Öğrenci başarısının değerlendirilmesi noktasında bir kısım kıstasların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Uzaktan eğitim üzerine çalışmalarını sürdüren Urdan ve Weggen (2000: 3-7), bu sistemin çok geniş bir kapsama alanına sahip olduğunu ifade etmiştir. İki araştırmacı günümüzde uzaktan eğitimin yapılmasının zorunlu bir duruma geldiğini belirterek, bu zorunluluğu birkaç madde ile açıklamışlardır:

- Uzaktan eğitimin etkileşimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, öğrenmeyi teşvik etmektedir.
- Her öğrencinin öğrenme gücü farklı olduğundan programlar bu hıza göre düzenlenebilmektedir.
- Öğrenciler diledikleri zaman dilimi içerisinde istedikleri programı takip edebilmektedirler.
- Öğrenci bilgiye ihtiyaç duyduğu her an uzaktan eğitim uygulamalarından faydalanabilmektedir.

- Birebir kişiye özel eğitim nedeniyle öğrencilerin performansında artış meydana gelmektedir.
- Uzaktan eğitim bir arada çalışma zorunluluğunu ortadan kaldırmakta ve bireysel çalışma imkanı sağlamaktadır.
- Teknoloji alanında meydana gelen değişimler bilgiye erişimin hızlanmasını zorunlu kılmaktadır.
- Elektronik öğretim bilgisayar teknolojisiyle erken yaşlarda tanışan öğrencilerin katılımını arttırmaktadır.
- Kursa, okula, eğitim kurumuna... vb. gitmek için sarf edilen zaman kaybı ortadan kaybolmaktadır.
- Uzaktan eğitim sistemi öğrenim maliyetlerinin düşmesini sağlamakta ve maddi külfet sorununun önüne geçmektedir.
- Uzaktan eğitim sistemi, kişilik özelliklerinden dolayı toplu halde ders almayı sevmeyen öğrencilerin verimini yükseltmektedir.
- Uzaktan eğitim sayesinde öğrenim belli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olmaktan çıkmakta ve sürekli hale gelmektedir.
- Uzaktan eğitim aracılığıyla eğitimde yaş sorunu ortadan kalkmakta; yetişkinler de bu hizmetten faydalanabilmektedir.
- İş hayatında yaşanan zorlu koşullar nedeniyle şirketler eğitim maliyetlerini azaltabilmek adına uzaktan eğitim uygulamalarından faydalanmaktadır.
- Uzaktan eğitim sisteminin internet teknolojisinin alt yapısından faydalanmasıyla birlikte bilgi aktarımı hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır.
- Uzaktan eğitim aracılığıyla coğrafi olarak farklı yerlerde yaşayan insanlar aynı eğitim programını alabilmektedir.
- Daha esnek koşullarda çalışan personel uzaktan eğitim aracılığıyla esnek bir şekilde öğrenim faaliyetlerini sürdürebilmektedir.

Uzaktan eğitimin ortaya çıkışı ve kapsama alanını genişletmesinde globalleşme (küreselleşme) faktörü ön planda yer almaktadır. Stuart Hall, yeni zamanlar olarak nitelendirdiği küreselleşme sürecinin iki ayağı olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki yeni enformasyon teknolojilerine yönelik gerçekleştirilen yapılanma süreci, diğer ise emek gücünün daha esnek bir hale gelmesi ve bu gücün âdemi merkezileşen bir şekle getirilmesidir. Hall'un da altını çizdiği gibi globalleşme sürecinin alt yapısını ekonomik ve teknolojik gelişmeler meydana getirmektedir (Güzel, 2007: 181).

Globalleşmenin eğitim kurumlarını dönüşüme uğrattığı düşüncesi giderek ön plana çıkmaktadır. Eğitim, teknoloji ve bilim arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Uzaktan eğitim, bu etkileşim sürecinin merkezinde yer almaktadır. Teknoloji eğitiminin amacı genel olarak

lkelerdeki okuryazar oranlarını arttırmak ve bu seviyeyi maksimum seviyeye ulaştırmaktır. İş gücünü doğru ve verimli bir şekilde kullanmak işverenler ve ülke ekonomisi adına büyük önem arz etmektedir. Gerek temel eğitim, gerekse de mesleki eğitim faaliyetleri bu sistem aracılığıyla daha verimli bir hale getirilebilmektedir. Program kapsamında gündelik hayatta da kullanılan pratik bilgiler katılımcılara sunulmaktadır. Eğitimde de teknoloji yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kaynak bulunması, nitelikli personel yetiştirilmesi gibi gerekçelerin varlığı nedeniyle uzaktan eğitim uygulamaları hız kazanmaya başlamıştır.

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimine bakıldığı vakit bu teknolojinin 1700’l yıllara kadar uzandığı görülmektedir. Uzaktan eğitim uygulamaları ilk olarak mektuplar aracılığıyla başlamıştır. Ancak bazı kaynaklara göre 20 Mart 1728 tarihi ise uzaktan eğitimin gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu tarihte Boston Gazetesi’nde ‘‘Steno Dersleri’’nin verileceği belirtmiş ve bu derslerin uzaktan eğitim aracılığıyla gerçekleştirileceği açıklanmıştır. 1833 yılında verilen bir ilanda açık bir şekilde mektuplar kullanılarak öğrenim gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (oban, 2013: 2).

1840 yılında İngiltere’de Isaac Pitman tarafından mektupla uzaktan eğitim uygulamalarının başladığı belirtilmektedir. Pitman, mektuplar aracılığıyla ğrencilerine İncil eğitimi vermiştir. Bununla birlikte Pitman, not değerlendirme sistemini de oluşturmuş ve öğrencilerine yaptıkları çalışmalar neticesinde başarı notu vermiştir. İngiltere’de mektupla uzaktan eğitim uygulamalarını Amerika Bileşik Devletleri rol model olarak almış ve 1883 yılında Mektupla Eğitim niversitesi kurulmuştur. Önceleri halkın yoğun ilgi gösterdiği bu kurum kısa bir süre sonra faaliyetlerini sona erdirmek zorunda kalmıştır (Nizam, 2004: 9).

Almanya da uzaktan eğitim noktasında nc ülkeler arasında yer almaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarının temelleri 1856 yılında atılmış, ‘‘Tele Colleg’’, ‘‘Schulfernsehen’’, ‘‘Fern Universitat’’ ve ‘‘Deutsch Institut Fur Fernstudien’’ gibi uzaktan eğitim kurumları günümüze kadar gelmiştir. Fransa’da da uzaktan eğitime önemli ölçüde yatırım yapılmış ve 1907 yılında ilk çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1939 yılına gelindiğinde Fransa’da resmi olarak Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuş ve halka hizmet vermeye başlamıştır. Aynı şekilde Rusya’da da bu yıllar içerisinde uzaktan eğitime yönelik farklı proje ve uygulamalar geliştirilmiş ve bunlar halka sunulmuştur (Antalyalı, 2004: 8).

Fransa’da mektupla uzaktan eğitim hizmetlerinin 1930’lu yıllarda öncelikle özel kurumlar tarafından başlatıldığı ve devletin bu uygulamaları desteklediği görülmektedir. 1940 yılında Ulusal Tele Eğitim Merkezi (CNTE), bugün (CNED) Ulusal Uzaktan Eğitim Merkezi adını alarak savaş yıllarında da eğitim uygulamalarına yoğun bir şekilde devam etmiştir. Gerek ğrenciler gerekse de halk uzaktan eğitimin önemini en baştan kavramış ve rağbet göstermiştir. 1944-1945 yıllarında 1413, 1963 yılında 73 bin ve 1971 yılında 158 bin kişi uzaktan eğitim alabilmek için merkeze kayıt yaptırmıştır (Edanich akt. Papi ve Büyükaslan, 2007: 2). Fransa’da 1970’li yıllardan itibaren görsel işitsel formasyonun ortaya çıkmasıyla önce uydu sonra kablolu yayıncılıkla uzaktan eğitim uygulamaları hız kazanarak devam etmiştir. 1980’li yılların başlangıcıyla birlikte

bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler uzaktan eğitimi olumlu bir şekilde etkilemiş; CD-ROM, internet ve bilgisayar teknolojileri aracılığıyla eğitim hizmeti verilmeye başlanmıştır.

Kitle iletişim araçlarında yaşanan hızlı değişim uzaktan eğitim uygulamalarının çehresini değiştirmiştir. 1920'li yıllarda Amerika Bileşik Devletleri'nde radyo yayınlarının başlamasıyla üniversiteler kendi radyolarını kurmaya başlamış ve eğitim hizmetlerini kitlelere sunmuşlardır. 1923 yılında ise eğitsel radyo programları başlamış ve bu amaçla 500'ün üzerinde farklı radyo istasyonu hizmet vermeye başlamıştır. 1930'lara gelindiğinde radyo bütün dünya genelinde kullanılmaya başlanmış ve eğitim programları hız kazanmıştır. Radyo programları aracılığıyla ulaşım, çiftçilik, bilim ve teknoloji gibi konularda halk bilgilendirilmiştir. Aynı şekilde yayınlar hemen hemen bir milyon öğrenciye ulaşmış ve böylelikle radyo yayınları aracılığıyla uzaktan eğitim uygulamaları tercih edilmiştir. 1945 yılı öncesine kadar radyo yayın teknolojisinin masraflı olması, alıcı sayısındaki eksiklik nedeniyle radyo aracılığıyla uzaktan eğitim istenilen düzeyde gelişim gösteremese de bu yıldan sonra çocuklara yönelik eğitsel programların sayısındaki artış uzaktan eğitimin güç kazanmasını sağlamıştır (Çoban, 2013: 2).

Japonya da uzaktan eğitime önem veren ülkelerin başında yer almaktadır. 1948 yılında öğretim yasası kapsamında askerlere, okullara devam edemeyen ya da okullardan uzak bulunanlara ders verme amacıyla uzaktan eğitim uygulamaları başlamıştır. Bu çerçevede tüm öğrencilere orta, lise ve yükseköğretim kademesinde eğitim imkânı sağlanmıştır. Japonya'nın tercih ettiği uzaktan eğitim modeli İngiltere'ninkine oldukça benzerdir. Kanada ise Amerika Bileşik Devletleri'nden esinlenerek kapsamlı bir uzaktan eğitim hizmeti sunmaya çalışmıştır. Kanadada köklü bir geçmişe sahip uzaktan eğitim uygulamaları dünyanın dört bir tarafından hali hazırda kullanılmaktadır (Antalyalı, 2004: 9).

Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde de uzaktan eğitime yönelik önemli adımlar atılmıştır. Güney Afrika'da 1873 yılında Ümit Burnu Üniversitesi kurulmuş ve uzaktan eğitime yönelik çeşitli programlar açılmıştır. İsveç'te ise Hang Hermod öncülüğünde mektupla öğretim yapılan lise kurulmuştur. 1910 yılında Avustralya'da yükseköğretim kademesine hizmet verebilmek adına ülkenin ilk uzaktan eğitim kuruluşu meydana getirilmiştir. Böylelikle uzaktan eğitim alan öğrencilere de eğitim hakkından faydalanma imkânı sağlanmış ve bu hak ülke geneline sunulmuştur. Dünya genelinde önemi kavranan uzaktan eğitim uygulamalarına İtalya, Kanada, Hindistan, Polonya, İsrail, İspanya'dan da destek gelmiştir. Böylelikle çeşitli projeler geliştirilmiş ve bu projeler kademeli olarak hayata geçirilmiştir. Yine 1949 yılında Avustralya'da üniversiteye kaydolun öğrencilerin ders programları ve danışmanlık işlemlerini gerçekleştirebilmek adına Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi kurulmuştur.

Asya kıtasında da uzaktan eğitime yönelik çeşitli projeler geliştirilmiştir. 1950 yılında Çin'de kurulan Mektupla Eğitim Merkezi, uzaktan eğitimin gelişimini sağlamıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde mektupla eğitim ön plana çıkmaya başlamış; Japonya, Malezya, Hindistan gibi ülkelerde de bu sistem halkın kullanımına sunulmuştur. 1964 yılında devlet tarafından Zambiyada mektupla eğitim veren bir öğrenim kurumu oluşturulmuştur. 1966-68 yılları arasında Polonya'da test amaçlı uzaktan eğitim çalışmaları başlamış ve öğrencilere televizyon aracılığıyla

uzaktan eğitim imkânı sunulmuştur. Radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarında yaşanan hızlı değişim bu mecraların uzaktan eğitim alanında da kullanılmasını sağlamıştır. 1972 yılına gelindiğinde İspanya tarafından Ulusal Uzaktan Öğretim Üniversitesi kurulmuş ve toplumun geniş bir kesimine eğitim imkânı sağlanmıştır. Bu dönem içerisinde Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde günümüz uzaktan eğitim sistemlerinin temelleri atılmıştır. 1974 yılında İngiltere'de National College kurulmuş ardından Almanya'da Hagen Açık Öğretim Üniversitesi hizmet vermeye başlamıştır (Uşun, 2006: 215).

1980'lere doğru gelindiğinde Tayland'da devlet eliyle kurulan bir üniversite olan STOU, maddi, coğrafik vb. nedenlerden dolayı üniversitede okuyamayan öğrencilere hizmet amacıyla çeşitli programlar organize etmiştir. STOU, kurs ya da eğitim programlarına katılan öğrencilere 3 derecede (master, bakalorya ve sertifika) vermiştir. 1984 yılında Hollanda'da STOU'ya yapısal olarak benzeyen Hollanda Açık Üniversitesi kurulmuş ve bu üniversite öğrencilerini Eylül ayında kabul etmiştir. 1989 yılına gelindiğinde Hindistan uzaktan eğitimi merkeze alan kapsamlı bir proje geliştirmiştir. Hindistan'daki yetkililer yüksek öğretimi doğrudan halka ulaştırabilmek adına Open School'u (Açık Okul) faaliyete geçirmiştir. Aynı yıl içerisinde bu kurum ülkenin geneli tarafından ilgi görmüş ve National Open School (Ulusal Açık Okul) adını almıştır. 1990'lı yılların başlarında ise Yeni Zelanda'da Mektupla Öğretim Okulu hizmet vermeye başlamıştır.

Uzaktan eğitim uygulamaları yabancı dil eğitimi amacıyla da kullanılmıştır. İngiltere'de 1980'li yıllarda radyo ve televizyon yoluyla Fransızca öğretmek amacıyla National British Program adıyla bir hizmet sunulmuştur. Bu program radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmış ve telefon aracılığıyla soru-yanıt servisi oluşturulmuştur. Böylelikle öğrenciler ve öğretmenler arasında sınırlı bir şekilde de olsa geri bildirim (feedback) sağlanabilmiştir. Benzer bir program Kanada'da da uygulanmıştır. Manitabo ve Ontario'da telefon aracılığıyla uzaktan eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve bu sayede örgün eğitime dâhil olamayan kişiler yabancı dil öğrenme imkânına sahip olmuşlardır. Daha sonraki süreçte çalışma dergileri ve ses kasetleri uzaktan öğrencilere eğitim imkânı sağlanmış ve her ünitenin belli bir noktasında öğretmen ile telefon hatları üzerinden görüşülmüştür. Böylelikle öğrenciler telefon üzerinden sözlü pratik yapma imkânına kavuşmuştur (Adıyaman, 2002: 93).

Kablolu yayın teknolojilerinin gelişimi ve fiber optik teknolojisinin kullanılmaya başlanmasıyla 1990'lı yıllarda Amerika Bileşik Devletleri North Carolina Eyalet Üniversitesi'nde (NCSU) "Televizyonla Japonca Dil Programı" geliştirmiştir. North Carolina Eyalet Üniversitesi'nde öğretmenler tarafından oluşturulan içerik görsel öğelerle desteklenmiştir. Öğretmenlerin belirli saatlerde öğrencilerle irtibata geçerek derslerle ilgili geri bildirim alabilmişlerdir. Güney Afrika Üniversitesi'nde de uzaktan eğitime yönelik önemli adımlar atılmış ve "Uzaktan Eğitim Yoluyla Mandarin Çincesi Öğretimi Programı" oluşturulmuştur. Bu program 16 farklı ses kaseti, çeşitli öğretmen mektupları ve ödevleri içeren üç rehber ile hizmet vermiştir. Bununla birlikte öğrencilere dışarıdan destek olabilmek amacıyla slaytlar, telekonferans hizmetleri de sunulmuştur. İsrail'de bulunan Open University ile öğrencilere uzaktan eğitim sayesinde ikinci yabancı dil öğrenme imkânı sağlamıştır (Adıyaman, 2002: 93).

Türkiye’de ise uzaktan eğitime yönelik ilk adımlar 1927 yılında atılmıştır. Özellikle eğitim kurumlarının fiziki eksikleri uzaktan eğitimin gelişim göstermesini sağlamıştır. Bu sistem zamanla ilk, orta, lise, yükseköğretim derecelerinde de aktif bir şekilde kullanılmıştır. 2 Haziran 1927 tarihinde Milli Eğitim Bakanı, Müsteşar, Milli Talim ve Terbiye Azaları, 11 Maarif Emni ve Umum Müdürü bir araya gelerek Türkiye’de eğitimin temel sorunlarını ele almışlardır. Bu toplantıda gelişmiş ülkelerin eğitim sistemleri irdelenmiş olup Türkiye’deki eğitim sorunun çözümünün mektupla öğretim yöntemi olduğu konusunda mutabık kalınmıştır (Arar, 1999: 26). 1928 yılında Latin Alfabesi’nin kabulünden itibaren okuma yazma oranının artırılmasına yönelik yoğun çaba sarf edilmiştir. 1950’li yıllara geçişle birlikte Milli Eğitim Bakanlığı ve özel kuruluşlar mesleki eğitim ve yabancı dilde uzaktan eğitimi teşvik etmişler ve yatırım oranlarını arttırmışlardır. Böylece Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne bağlı olarak Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü’nde uzaktan eğitim programları başlatılmıştır. Oluşturulan bu programlar sayesinde banka görevlileri mesleki formasyonlarını takip edebilmiş ve 1927’de ortaya atılan uzaktan eğitim fikri geç de olsa hayata geçirilmiştir. Aynı şekilde 1951 yılında Öğretici Filmler Merkezi (ÖFM) kurulmuş ve uzaktan eğitim daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Papi ve Büyükaslan, 2007: 3).

1950’li yılların sonu 1960’lı yılların başında mektupla eğitimin eğitime vermiş olduğu katkı Milli Eğitim Bakanlığının dikkatini çekmiş; Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı-Milli Eğitim Bakanlığı ortaklığında çeşitli teknik konuların mektupla öğretimi konusunda girişimlerde bulunulmuş; neticesinde İstatistik Yayın Müdürlüğü bünyesinde Mektupla Öğretim Merkezi kurulmuştur. Mektupla Öğretim Merkezi; gerek tek boyutlu gerekse de sınırlı bir eğitim imkânı sağlasa da Türkiye’nin uzaktan eğitime vermiş olduğu açık bir şekilde önemi gözler önüne sermektedir. Bu merkez; ciddi anlamında öğrencilere eğitim sağlamış ve Türkiye’de uzaktan eğitim kapsama alanını genişletmiştir. Mektupla Öğretim Merkezi’nin başarısı Deneme Yüksek Öğretmen Okulu, Açık Öğretim Fakültesi, Açık Öğretim Lisesi, Açık İlköğretim ve Yayın Yükseköğretim Kurumu’nun (YAYKUR) oluşturulmasına zemin hazırlamıştır (Arar, 1999: 26).

1968 yılında Mektupla Öğretim Merkezi’nin adı radyo ve televizyonun yaygınlaşmasının etkisiyle birlikte Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi olarak değişmiştir. 1982 yılında ise yeni eğitim-öğretim teknolojilerinin ortaya çıkışıyla birlikte Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi, Bilişim Merkezi olarak hizmet vermeye devam etmiştir (Papi ve Büyükaslan, 2007: 3). 1980’ler ise Türkiye’de uzaktan eğitimin hızlı bir ivme kazandığı dönemdir. Bu dönemden itibaren teknolojik alt yapının yenilenmesi halkın eğitimin ihtiyacını karşılayabilecek bir düzeye gelmiştir. Yükseköğretimde uzaktan eğitim modeli ilk olarak Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’nde başlamıştır. 1982 yılında İktisat ve İş İdaresi Programları ile birlikte Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi resmi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Tüm Türkiye’ye eğitim sunan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ve Batı Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşlarına da diploma imkânı sağlamıştır (Çukadar ve Çelik, 2003: 33).

Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’ne öncelikli olarak 29 bin civarında öğrenci kaydolmuş ve bu sayı giderek artmıştır. 1982-1993 yıllarını arasında açık eğitime yönelik talep

üst düzeye ulaşmıştır. 11 yıllık periyod içerisinde yaklaşık 200 bin öğretmene de ön lisans ve lisans tamamlama imkânı sağlanmıştır. Böylece Türkiye'deki eğitimli nüfusun sayısında artış meydana gelmiştir. Anadolu Üniversitesi devlet kurumlarıyla protokol yapmaya devam etmiş, bunun üzerine “Ebelik, Hemşirelik ve Sağlık Teknikerliği”, “Tarım ve Veterinerlik” ön lisans programları açılmıştır. Bununla birlikte 1987 yılında Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokol gereğince “Batı Avrupa” adı verilen kapsamlı bir sağlık projesi oluşturulmuş ve bu proje ile yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına sağlık alanında farklı eğitimler verilmiştir. (http://aol.meb.gov.tr/sayfa_goster.asp?ID=50, Erişim Tarihi: 06.04.2014) 12 Eylül 1980 sonrası Türkiye'de gelişmiş ülkelerin seviyesini yakalayabilmek adına bankacılıkta bilgisayar tabanlı sistemler kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin başbakanı Turgut Özal; “*modern dünyayla rekabet etmek ve çağı yakalamak*” sözleriyle teknolojinin önemine vurgu yapmış ve uzaktan eğitimin Türkiye'deki geleceğine yönelik ipuçlarını da vermiştir (Papi ve Büyükaslan, 2007: 3).

1990'lı yıllarda internet ve web teknolojileri giderek ön plana çıkmış, uzaktan eğitim uygulamaları internet sayesinde çok daha kapsamlı bir duruma gelmiştir. Türkiye'de web üzerinden uzaktan eğitim çalışmalarının başlatılması adına Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) bünyesinde Enformatik Enstitüsü kurulmuş ve öğrencilerin bilişim alanında kendilerini geliştirmeleri; sertifika, diploma almaları amaçlanmıştır. Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden bazı öğretim üyeleri de bu programları takip edebilmişlerdir. ODTÜ'de yürütülen programların bazılarının uygulamaları öğretim elemanlarıyla yüz yüze gerçekleştirilmiş, fakat programın tamamında uzaktan eğitim metodu kullanılmıştır (Çukadar ve Çelik, 2003: 33).

1980'lerde gelişim gösteren Bilişim Merkezi'nin adı Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (*EĞİTEK*) olarak değiştirilmiş ve eğitimli nüfusta hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu sayede Türkiye'de 1998-99 eğitim öğretim yılında yaklaşık 3 bin kişi diploma sahibi olmuştur. 7 yıl sonra ise bu sayı 146 bine ulaşmıştır. Uzaktan eğitim bu sayede Türkiye'nin en temel yapı taşı durumuna gelmiş ve okuma-yazma oranında da yoğun bir şekilde artış yaşanmıştır (Papi ve Büyükaslan, 2007: 4). Bununla birlikte; 1992-1993 eğitim öğretim yılından itibaren Açık öğretim Lisesi kurulmuş ve öğrencilere resmi olarak lisede okuma hakkı verilmiştir. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde de web tabanlı uzaktan eğitim programları gerçekleştirilmiş ve internete dayalı MBA (yüksek lisans) programı oluşturulmuştur. Bu programlar Enformatik Milli Komitesi'nin 18.09.2000 tarihli 8. toplantısında kararlaştırılmıştır. Vakıf üniversitesi olarak hizmet veren İstanbul Bilgi Üniversitesi bu hamlesiyle Türkiye'de internet tabanlı uzaktan eğitim sistemini resmi olarak başlatan ilk özel üniversite olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir (Çukadar ve Çelik, 2003: 33).

Sakarya Üniversitesi ise 1997 yılında web tabanlı eğitim konusuna önem vermiş ve yönetim 2000-2001 eğitim öğretim yılında İnternet Destekli Öğretim'e geçiş kararı alınmıştır. 1999 yılından itibaren uzaktan eğitim bünyesinde çok farklı programlar açılmış, bu çalışmaları Sakarya Üniversitesi Enformatik Bölümü üstlenmiştir. Sakarya Üniversitesi Uzaktan Eğitim Projesi'ni 2000 yılında başlatmış ve Lotus-İtalya'nın eğitimcileri tarafından dersler verilmiştir. 3 web tabanlı ders öncelikli olarak 94 öğrenciye verilmiş, böylece üniversitenin pilot projesi başarı elde etmiştir. 2002-2003 YÖK önemli bir karar almış ve Türkiye'de uzaktan öğretim ön lisans programlarının

açılmasına karar vermiştir. Bu proje bünyesinde Anadolu Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi yer almış; Sakarya Üniversitesi'nde Bilgi Yönetimi ve Bilgisayar Programcılığı önlisans programları, Anadolu Üniversitesi'nde ise Bilgi Yönetimi Programı açılmıştır. Bu programlar öncelikli olarak 500'er kişiyle hizmet vermiş, daha sonra öğrenci sayısı artmıştır (Çallı, 2002: 4-5).

Uzaktan eğitimin türkiye'deki güncel durumu

Türkiye, uzaktan eğitimle gelişmiş Avrupa ülkelerine oranla çok geç tanışmış bir ülkedir. Ancak günümüzde bu durum tam tersi yaşanmaktadır. Özellikle Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de uzaktan eğitim hızlı bir gelişim safhası içerisine girmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin iletişim alt yapısını güçlendirmesi ve teknolojik yatırım miktarını arttırması uzaktan eğitimin yaygınlaşmasını sağlayan diğer etmenler arasında yer almaktadır. Türkiye'de internetin sürekli gelişim göstermesi ve web tabanlı uygulamaların uzaktan eğitimde kullanılması daha bilinçli bir öğrenim politikasının güdülmesini sağlamıştır. Bu noktada internete detaylı bir şekilde irdelemek doğru olacaktır. İnternet aracılığıyla birçok iletişim teknolojisi tek bir ortamda toplanmıştır. Kullanıcılar basılı kaynaklara, sesli ve görüntülü içeriklere internet üzerinden ulaşabilmektedir.

İnternet, geleneksel medyanın tüm işlevlerini daha hızlı ve daha sorunsuz bir şekilde yerine getirebilecek bir potansiyele sahiptir. Aynı şekilde yazılı, sesli, görüntülü kitle iletişim araçlarından yararlanmakta, bu araçların fiziksel ya da sanal ortamlara kaydedilmesini sağlamaktadır. Eğitimin yanında ticari olarak da birçok fırsat sunan internet, elektronik alışverişi ön plana çıkarmış ve çevrimiçi kitap siteleri kurulmuştur. Bu sayede internet üzerinden kitap siparişi verebilmek ve satın almak mümkün olmuştur (Brock, 2002: 28). İnternet tabanlı uzaktan eğitim, gelişmiş teknolojik araçlar eşliğinde birbirinde mekânsal olarak uzak olan öğrenciler ve öğretmenlerin karşılıklı olarak bilgi alış-verişinde bulunması şeklinde ifade edilebilmektedir. İnternet tabanlı uzaktan eğitime gelene dek elektronik üniversite, tele kurs, ev kursları, açık üniversite, sanal sınıflar... gibi uygulamalar kullanılmıştır (Ruksasuk, 1999: 2). Bu uygulamaların tümü günümüzde gelişim gösteren internet tabanlı uzaktan eğitime kapsamlı bir temel teşkil etmiştir.

Uzaktan eğitim uygulamalarının internet tabanlı bir şekilde gerçekleştirilmesinin en temel nedeni etkileşim olgusudur. Kaynağın alıcı, alıcının da kaynak olması etkileşim kavramının özünü oluşturmaktadır. Derslerin karşılıklı etkileşim içerisinde gerçekleştirilmesi etkileşimli öğretim teknolojilerini ortaya çıkarmış ve bu nedenle internet tabanlı uzaktan eğitim modeli günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan önemli bir hizmet durumuna gelmiştir. (Rovai ve Barnum, 2003: 58)

Fiber optik ve DSL teknolojilerinin gelişim göstermesi internet tabanlı uzaktan eğitim uygulamalarının alt yapısına yönelik yenilenme çalışmalarını meydana getirmiş ve maliyetlerin düşmesini sağlamıştır. İnternet tabanlı uzaktan eğitimde bilgisayar teknolojileri ön plana çıkmaya başlamıştır. Online ortamda öğrenci ve öğretmen sürekli iletişim halinde olabilmekte ve konulara yönelik çıkarımlarda bulunabilmektedirler. Böylece daha kaliteli ve kapsamlı eğitim alabilmek mümkün olmaktadır. Geleneksel eğitimde kullanılan öğretim tekniklerinin hemen hemen hepsi uzaktan eğitimde de kullanılabilir. Uzaktan eğitimde de kaliteli eğitim

imkânı sunabilmek olanaklıdır. Uzaktan eğitim öğrencileri doğrudan bilgiye yönlendirmekte ve bilginin değerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca öğrenciler sanal ortamda sınıftan daha rahat bir şekilde iletişim kurabilmektedirler. İnternet tabanlı uzaktan eğitim kalabalık sınıf sorununu da çözmektedir. Bununla birlikte okullardaki öğretmen, öğretim üyesi yetersizliği de internet tabanlı uzaktan eğitim sayesinde sona ermektedir (Çetin vd., 2004: 146-147). Geleneksel eğitim ve internet tabanlı uzaktan eğitim arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 1'de ise geleneksel eğitim ve internet tabanlı uzaktan eğitimin karşılaştırılması görülmektedir.

Tablo 1

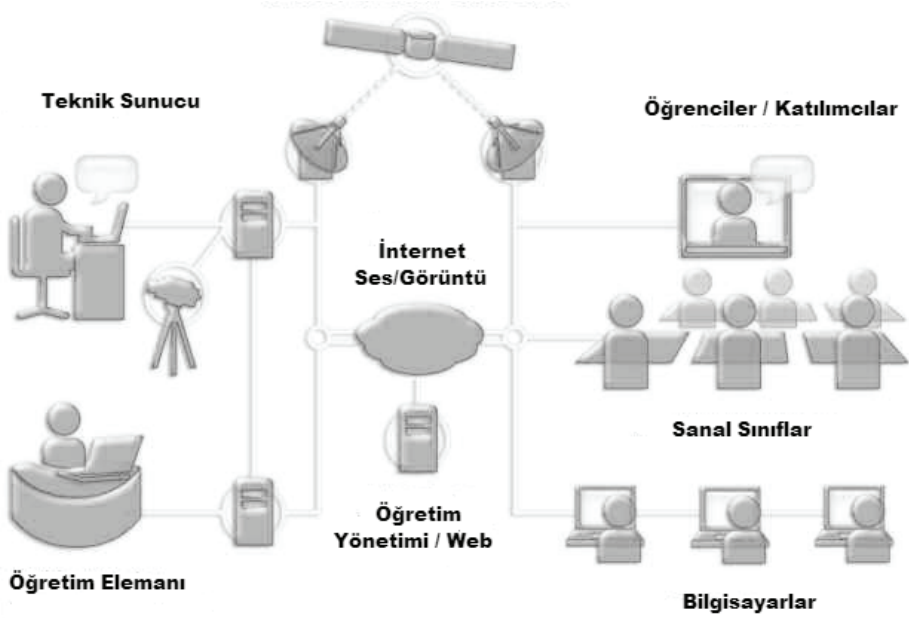
Geleneksel Eğitim ve İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitimin Karşılaştırılması

Geleneksel Eğitim Ortamı	İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim Ortamı
Ders tabanlı	Tartışma tabanlı
Yapısal	Esnek
Amaca yönelik	Sonuca yönelik
Çoğunlukla öğretmen merkezli	Bağımsız öğrenci
Geniş sınıflar	Küçük sınıflar
Öğretmen bilgi kaynağıdır	Öğretmen bilgiye yönlendirir

İnternet tabanlı uzaktan eğitim, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini gidermek ve öğrenim faaliyetlerini arttırabilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Şekil 2'de internet aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim işleyiş şeması görülmektedir. Öte yandan geleneksel eğitime oranla toplumsal, ekonomik, psikolojik ve kültürel açılardan birçok avantajı bulunmaktadır. Bu avantajlar aşağıdaki sırayla belirtilmiştir (Odabaş, 2004: 8-9):

- Çalışan insanlar buldukları noktadan internete erişim sağlayarak uzaktan eğitim alabilmektedirler.
- Eğitim faaliyetleri sadece ulusal değil, uluslararası bir boyut gözetilerek gerçekleştirilebilmektedir.
- Daha doğru ve objektif bir şekilde öğrencilerin durumları değerlendirilebilmektedir.
- Geniş bir kitleye mekân sorunu olmaksızın sağlıklı bir şekilde eğitim sunulabilmektedir.
- Uzaktan eğitim, öğretmenler arası rekabet seviyesini üst seviyeye taşımakta, böylece daha nitelikli öğretim elemanları yetişebilmektedir.
- Uzaktan eğitim görsel-işitsel bir şekilde ders anlatımını zenginleştirdiği için öğrenciler daha hızlı bir şekilde motive olmaktadır.

- Uzaktan eğitim kurum ve kuruluşların yapmış olduğu ekonomik harcamaları azaltmakta ve maliyetleri düşürmektedir.

Şekil 2: İnternet Üzerinden Uzak Eğitim İşleyiş Şeması

(<http://www.savant-us.com/CADenew/Images/basicOverview.jpg>, Erişim Tarihi: 07.04.2014)

İnternet tabanlı uzaktan eğitim çok yönlü bir sistem olmasına rağmen çeşitli dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Özellikle kullanıcıların ekonomik anlamda zorlanması bu teknolojinin yaygınlaşması önündeki en büyük engeldir. Bununla birlikte internet tabanlı uzaktan eğitimin gelişmesine yönelik diğer engelleri ise aşağıdaki şekilde sıralayabilmek mümkündür (Altıparmak ve diğerleri, 2011: 320).

- Maddi durumu el vermeyen öğrenciler bilgisayar sahibi olmadığı için ekonomik nedenlerden dolayı internet tabanlı uzaktan eğitimden faydalanamayabilmektedir.
- İnternet kullanım ücretlerinin yüksek olması internet tabanlı uzaktan eğitimi sekteye uğratabilmektedir.
- Özellikle internet ortamında yaşanan teknik sorunlar nedeniyle öğrenci ve öğretmenler arasında bağlantı problemi yaşanabilmektedir.
- İnternet tabanlı uzaktan eğitim konusunda yeterli bilgi düzeyi olmayan kişiler nedeniyle dersler verimli geçmeyebilmektedir.
- Gerek öğrenciler, gerekse de öğretmenler bilgisayar ve internet konusunda bilgi sahibi değillerse eğitim sorunu yaşanabilmektedir.

Türkiye’de de internet teknolojisinin uzaktan eğitim uygulamalarında kullanılmaya başlanmasıyla tam bir dönüşüm meydana gelmiştir. İnternet tabanlı uzaktan eğitimin Türkiye’de gelişim göstermesiyle birlikte sanal kütüphaneler hizmet vermeye başlamış ve öğrenciler araştırmalarını rahat bir şekilde yapabilmişlerdir. Sadece sınıfları değil kütüphaneleri de sanal ortama dönüştüren internet tabanlı uzaktan eğitim, öğrenme yöntemlerini de değişikliğe uğratmıştır. Bu sayede internet aracılığıyla alınan uzaktan eğitim hizmetinde verilen ödevler sanal kütüphane üzerinden araştırılarak hazırlanabilmektedir. Sonucunda ise ödevler internet üzerinden toplanarak değerlendirilebilmektedir (Çukadar ve Çelik, 2003: 36). İnternet tabanlı uzaktan eğitim; elektronik posta, dosya aktarım protokolü (File Transfer Protocol), www (World Wide Web) gibi hizmetlerden de faydalanarak öğrencilere kapsamlı bir eğitim sunmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım ağları aracılığıyla internet tabanlı uzaktan eğitimi destekleyebilmek mümkündür. Sosyal medya aracılığıyla öğrenciler, eğitimlerle doğrudan etkileşime geçebilmektedir.

İnternet tabanlı uzaktan eğitim uygulamalarının başarılı olabilmesi göz önünde tutulması gereken birkaç konu bulunmaktadır. Yazıcı ve Altaş (akt. Antalyalı, 2004: 39) bu konuları toplam dört başlık altında toplamıştır:

- **İnternet tabanlı uzaktan eğitimin amacı:** Uzaktan eğitimin ne amaçla yapıldığı ve sonunda ne gibi sonuçların elde edileceği önceden belirlenmelidir.
- **Uygun pedagoji:** İnternet tabanlı uzaktan eğitimde öğrenciyi sıkmayan bir yaklaşımın belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.
- **Amaca uygun araçların belirlenmesi:** Sanal dünya adı verilen internet birçok kitle iletişim aracını da bünyesinde barındırmaktadır. Çünkü internetin kapsama alanı oldukça geniştir. Bu araçlardan amaca en uygununun belirlenmesi ve eğitimde kullanılması gerekmektedir.
- **Uyarılma:** Son aşamada ise öğrencileri eğitim etkinliklerine teşvik için farklı yöntemler bulunmalıdır. Bu nedenle öğrencilerin eğitimleri noktasında karşılaşılabilecekleri yanlış davranışlar önceden tespit edilmeli ve buna göre gerekli önlemler alınmalıdır.

Türkiye’de ise internet tabanlı uzaktan eğitim özellikle 1990’lı yılların sonunda başlamış 2000’li yıllarla tercih edilir bir duruma gelmiştir. ODTÜ ve İstanbul Bilgi Üniversitesi, internet tabanlı uzaktan eğitimde başı çekmektedir. Bunun yanında Selçuk Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ise Yükseköğretim Kurulu Milli Enformatik Komitesi tarafından verilen yetki ile ODTÜ’nün hazırlamış olduğu çeşitli dersleri internet tabanlı uzaktan eğitim sistemi üzerinden öğrencilerine sunmaktadırlar. Fakat her üniversitenin farklı standartlar uygulaması üzerine Yükseköğretim Kurulu Milli Enformatik Komitesi tarafından Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği hazırlanmıştır. Böylece dersler ve programlara ilişkin bilgiler, öğrenci alımları, kayıt ve sınıf geçme yöntemleri saptanmış ve kurallar ulusal bir boyut kazanmıştır (Odabaş, 2004: 5).

ODTÜ’de internet tabanlı uzaktan eğitim web üzerinden sertifika kursları açılarak başlamış ve çeşitli öğretim elemanları da bu programlara katılmışlardır. Ancak derslerin uygulama kısımları öğrenciyle yüz yüze bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu program yoğun ilgi görmüş ve katılımcı sayısı her yıl artış göstermiştir. İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin internet tabanlı yüksek lisans programı açması

Enformatik Milli Komitesi'nin 18.09.2000 tarihli 8. toplantısında karara bağlanmıştır (Çukadar ve Çelik, 2003: 33) ODTÜ ayrıca lisans ve lisansüstü düzeyde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, Yabancı Dil gibi dersleri de internet üzerinden gerçekleştirmektedir.

Üniversitelerin yanında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) de internet tabanlı uzaktan eğitim modelini kullanan bir diğer kurumdur. TSK bünyesinde organize edilen TAFICS projesi ile bütün askeri birlikler fiber-optik alt yapısı kullanılarak birbirine bağlanmış ve askerlerin birbirine veri aktarabilmeleri kolaylaşmıştır. Aynı zamanda Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK) kapsamında Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuş ve askeri personele uzaktan eğitim imkânı da sağlanmıştır (Odabaş, 2004: 6). Balaban'ın YÖK Eğitim Dairesi ve üniversitelerin web sayfalarından elde ettiği bilgilere göre Türkiye'deki üniversitelerde toplam 86 uzaktan eğitim önlisans programı yürütülmektedir. Bu programlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2:

Uzaktan Eğitim Önlisans Programları (Balaban, 2012: 8)

No	Önlisans Programının Adı	Prog. Sayısı	No	Önlisans Programının Adı	Prog. Sayısı
1	Adalet	3	22	İnternet ve Ağ Teknolojileri	1
2	Ağırlama Hizmetleri	1	23	İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği	1
3	Bankacılık ve Sigortacılık	2	24	İşletme	11
4	Bilgi Yönetimi	6	25	Kimya Teknolojisi	1
5	Bilgisayar Programcılığı	11	26	Kontrol ve Otomasyon Teknolojisi	1
6	Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	8	27	Lojistik	2
7	Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	1	28	Mekatronik	1
8	Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	1	29	Muhasebe	3
9	Büro Yönetimi ve Sekreterlik	1	30	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	2
10	Coğrafi Bilgi Sistemleri	1	31	Perakende Satış ve Mağaza Yönetimi	1
11	Çocuk Gelişimi (Karma Eğitim)	1	32	Radyo ve Televizyon Programcılığı (Kar.öğretim)	1
12	Çocuk Gelişimi	2	33	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	1
13	Dış Ticaret	2	34	Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	2
14	Eczane Hizmetleri	2	35	Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	1
15	Elektronik Haberleşme Teknolojisi	1	36	Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama	1
16	Elektronik Haberleşme	1	37	Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	1
17	Elektronik Teknolojisi	1	38	Turizm ve Konaklama İşletmeciliği	1
18	Endüstriyel Elektronik	2	39	Turizm ve Otel İşletmeciliği	2
19	Endüstriyel Otomasyon	1	40	Uluslararası Lojistik	1
20	Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi	1	41	Web Teknolojileri ve Programlama	1
21	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	GENEL TOPLAM		86

Lisans programları ise önlisans programlarıyla kıyaslandığı vakit program sayısının çok daha düşük olduğu görülmektedir. Üniversitelerde 22'si farklı toplamda 28 uzaktan eğitim programının var olduğu saptanmıştır. Aşağıda yer alan tabloda bu programlar detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 3

Uzaktan Eğitim Lisans Programları (Balaban, 2012: 9)

No	Önlisans Programının Adı	Prog. Sayısı	No	Önlisans Programının Adı	Prog. Sayısı
1	Bankacılık ve Finans	1	12	İngiliz Dili ve Edebiyatı	1
2	Bilgisayar Mühendisliği	1	13	İşletme	4
3	Bilgisayar ve Öğretim Tek. Eğitimi	2	14	Kamu Yönetimi	1
4	Coğrafya	1	15	Maliye	1
5	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	1	16	Matematik	1
6	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	17	Muhasebe Bilgi Sistemleri	1
7	Ekonometri	1	18	Radyo Televizyon ve Sinema	1
8	Endüstri Mühendisliği	2	19	Sosyoloji	1
9	Gazetecilik	1	20	Tarih	1
10	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	21	Türk Dili ve Edebiyatı	2
11	İktisat	1	22	Yönetim Bilişim Sistemleri	1
				GENEL TOPLAM	28

Türkiye'de uzaktan eğitimle öğrenci alan yüksek lisans programları da yer almaktadır. Tezli ve tezsiz olmak üzere faaliyet gösteren bu programlar arasında; Arkeoloji, Avrupa Birliği Hukuku, Bilgisayar Bilimleri Bilgisayar Mühendisliği, Bilgisayar ve Öğretim Tek. Eğitimi, Bilişim Sistemleri, Bütünleşik Pazarlama İletişimi, Bilişim Sistemleri, Çağdaş Gazetecilik ve Yeni Yaklaşımlar, Çevre Mühendisliği, Finansal Ekonometri, Hukuk, İktisat, İstatistik, Kamu Yönetimi, Kurumsal İletişim, Lojistik Yönetimi, Matematik, Reklamcılık ve Halkla İlişkiler, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Sanat Tarihi, Üstün Zekalıların Eğitimi... vb. yer almaktadır. 47 üniversitede uygulanan 60 farklı program bulunmaktadır. Bu sayede öğrenciler eğitim haklarını diledikleri gibi kullanabilmektedirler. Uzaktan eğitim programları bulunan eğitim kurumları arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Işık Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, KATÜ, Maltepe Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, ODTÜ,

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Zirve Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu, Plato Meslek Yüksek Okulu... vb. yer almaktadır (Balaban, 2012: 10-11).

Sonuç

Gelişen iletişim teknolojileri hayatın, toplumun, görsel ve işitsel araçların yeniden biçimlenmesini sağlamış, 21.yüzyılın yeni medya çağı olarak anılmasına neden olmuştur. Radyo, televizyon, internet, uydu ve bilgisayar sistemlerinde yaşanan hızlı gelişim eğitim alt yapısında dönüşüm meydana getirmiştir. Böylece yeni eğitim-öğretim programları ortaya çıkmış ve ülkeler farklı öğrenim modelleri geliştirmeye yönelik kapsamlı bir araştırma safhasına girmişlerdir. Özellikle internetin fiber optik teknolojisiyle bütünleşmesi ve DSL teknolojilerinin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte küresel eğitim fikri ortaya çıkmıştır. Küresel eğitim fikrinin temelinde ağlar arası ağ adı verilen internetin tüm dünya genelinde kullanılması yatmaktadır. Buna ek olarak etkileşim olgusu alıcı ve kaynak arasında sağlıklı bir iletişim kurulmasını temel aldığından öğrenim başarısı etkileşim seviyesine göre artış göstermektedir.

Mektup aracılığıyla başlayan uzaktan eğitim günümüzde internet alt yapısından faydalanarak kapsama alanını genişletmiştir. Bu sayede farklı ülke ve bölgelerde yaşayan insanlar da eğitim hakkını kullanmaya başlamışlardır. Gerek eş zamanlı, gerekse de eş zamansız bir şekilde hizmet sunan uzaktan eğitim programları birebir gerçekleştirebildiği için öğrencilerin sınıf ortamından daha fazla verim elde edebilmesi mümkündür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de uzaktan eğitim yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle fiziksel ve ekonomik elverişsizlik nedeniyle başarılı olamayan örgün eğitimin eksiklerini uzaktan eğitimin dolduracağını söylemek mümkündür. Uzaktan eğitim aracılığıyla önlisans, lisans ve yüksek lisans derecelerinde diploma alabilmek olanaklı hale gelmiştir.

Uzaktan eğitim Türkiye açısından da büyük önem arz etmektedir. Örgün eğitimin istenen düzey ve kalitede olmaması uzaktan eğitime verilen değeri arttırmıştır. Öğrenci sayısının fazla olması sınıflardaki verimi düşürdüğünden uzaktan eğitim bireysel gelişim açısından daha faydalı sonuçlar verebilmekte aynı zamanda aktarılan bilgiyi görsel-işitsel örneklerle pekiştirebilmektedir. İnternet tabanlı uzaktan eğitimin yeni medya araçlarından faydalanması, bilgisayar alt yapısını kullanması bilgiye ulaşımında kolaylık sağlamış, her yaşta her kesimin eğitime alma arzusunu olumlu bir şekilde etkilemiştir. Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olan uzaktan eğitim hizmetleri bireysel başarının artışı sağlanmış, bağımsız çalışmaların daha kaliteli bir şekilde hazırlanmasına temel teşkil etmiştir.

Görüldüğü gibi eğitim, toplumların, ülkelerin geleceğine yön veren, insanların zihinsel açıdan gelişim göstermelerini sağlayan en temel olgudur. Ancak ekonomik, toplumsal, siyasal... vb. koşullar eğitim hakkının kimi zaman eşit ve adaletli bir şekilde kullanılamamasına neden olmaktadır. Papi ve Büyükaslan'ın (2007: 4) da çalışmalarında belirttiği gibi eğitim herkesin hakkıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesinin 2. fıkrasında "Herkesin

eğitimi hakkı vardır ve eğitim hakkı karşılıksız, temel bir haktır. Eğitim, temel insan hak ve özgürlüklerine saygının güçlendirmesini ve bu hakların gelişmesini amaç edinir.” ibareleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere insanların örgün eğitim alma haklarının olduğu kadar uzaktan eğitim alma hakları da bulunmaktadır. Uzaktan eğitimin zaman ve mekân sınırını ortadan kaldırarak her yaştan her kesimin eğitim alma hakkına katkı sağlaması son derece önemlidir.

Kaynaklar

- Adıyaman, Zehra (2002). "Uzaktan Eğitim Yoluyla Yabancı Dil Öğretimi", *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, Cilt:1, Sayı: 1, ss.92-97.
- Altıparmak, Mahinur (2011). "E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri", *Malatya: Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı*, ss.319-327.
- Altuncu, Yusuf Tahir vd. (2009). "Mesleki Eğitim Sorunları Ve Yeni Model Arayışları", *Antalya: I. İnşaat Mühendisliği Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ss.315-318.
- Anadolu Üniversitesi, "Uzaktan Eğitimin Tarihçesi", http://aol.meb.gov.tr/sayfa_goster.asp?ID=50, Erişim Tarihi: 06.04.2014.
- Antalyalı, Ömer Lütfi (2004). *Uzaktan Eğitim Algısı ve Yöneylem Araştırması Dersinin Uzaktan Eğitim İle Verilebilirliği*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arar, Atilla (1999). "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi, Uzaktan Eğitim Uygulama Modelleri ve Maliyetleri", *Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu 15-16 Kasım 1999*, Ankara: Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı.
- Balaban, Erdal (2012). *Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitim ve Bir Proje Önerisi*, İstanbul: Işık Üniversitesi.
- Brock, Terry B. (2002). "Internet Billionaries Map Good Blueprint Of Future", *Jacksonville Business Journal*, Vol:13, Issue: 50, 2002.
- Çallı, İsmail (2002). "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Geleceği ve E-Üniversite", *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu*.
- Çetin, Özdemir ve diğerleri. (2004). "Teknolojik Gelişme İçin Eğitimin Önemi ve İnternet Destekli Öğretimin Eğitimdeki Yeri", *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, Cilt:3, Sayı:3, ss.144-147.
- Çoban, Serhat (2013). "Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi", *İstanbul: XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı*.
- Çukadar, Sami ve Çelik, Sönmez (2003). "İnternete Dayalı Uzaktan Öğretim ve Üniversite Kütüphaneleri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt:4 Sayı:1, ss. 31-42.
- Güzel, Mehmet (2007). "Küreselleşme, Tüketim Kültürü ve İnternet'teki Gençlik Siteleri", *Yeni Medya Çalışmaları (drl. Mutlu Binark)*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- İşman, Aytekin (2011). *Uzaktan Eğitim*, Ankara: Pegem Akademi.
- Karataş, Serçin (2003). "Yüz Yüze ve Uzaktan Eğitimde Öğrenme Deneyimlerinin Eşitliği", *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, ss. 91-104.
- Nizam, Feridun (2004). "Eğitim-Öğretimde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Olanakları ve Avantajları", *Trabzon: KATÜ Akademik Bilişim 2004*, ss.1-17.
- Odabaş, Hüseyin (2004). "İnternet Tabanlı Uzaktan Öğrenim Modelinin Bilgi Hizmetlerine Yönelik Yüksek Öğretim Programlarında Kullanımı", *Ankara: Saga of Librarianship International Symposium Proceedings Book*.
- Özarlan, Yasin (2008). "Uzaktan Eğitim Uygulamaları için Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri", *Ankara: inet-tr'08 - XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri Kitabı*, ss.55-60.
- Papi, Cathia ve Büyüksan, Ali (2007). "Türkiye ve Fransadaki Uzaktan Eğitimde Gelişmeler: Hangi Eğitim Hakkı", *Marsilya: Colloque Tice Mediterranee - Uzaktan Eğitimde İnsan / Değişim Sorunsalı*.
- Rovai, Alfred P. ve Kirk T., Barnum (2003). On-Line Course Effectiveness: An Analysis Of Student Interactions and Perceptions Of Learning, *Journal Of Distance Education*, 18 (1), ss.57-73.

- Ruksasuk, Narumol. (1999). "Library and Information Science Distance Education in Thailand in The Next Decade," *Bangkok: 65th IFLA Council and General Conference August 20-28 1999*.
- Urdan, Trace A. & Weggen, Cornelia C. (2000). *Corporate E-learning: Exploring a New Frontier*, England: WR Hambrecht & Co./Equity Research.
- Uşun, Salih (2006). *Uzaktan Eğitim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz, Kürşad ve Horzum, Işıl (2005). "Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite", *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:10, ss.103-121.